

Misztikus teológia a Boszporuszon

PERCZEL ISTVÁN

(II. rész)

¹Pontosabban István csak ex-nikomédiai metropolita volt, aki metropolitai rangját ugyan megtartotta, de lemondott püspöki trónjáról. Ezért Nikomédia helyett a konstantinápolyi patriarkiai udvarban időzött, ahol a patriarkai *szinkellosz* (szó szerint: „cellatárs”) rangját viselte, ami ekkoriban annyit jelentett, hogy ő volt a második ember a konstantinápolyi egyházban, és a patriarka kijelölt utóda. Erről a kérdésről és általában Simeon életéről bővebben lásd:

Új Teológus Szent Simeon: *Huszonöt fejezet az istenismeretről és a teológiáról*. Ford. és utószó Perczel István,

Oláh Mátyás illusztrációival. (Kairoz – Paulus Hungarus, Budapest, 2000), Utószó.

²Vö. Kiv 33,20–23: „Arcomat nem láthatod, mert ember nem láthatja az arcomat úgy, hogy életben maradjon... látni fogod a hátamat, de az arcomat nem fogod látni” (az Úr szavai Mózes-

Az Új Teológus Simeon XX. himnuszához fűzött bevezetőben már említettem Simeon valamint István nikomédiai metropolita¹ konfliktusát. Az alább közölt további két himnusz is ennek a vitának a szülötte, és jól szemlélteti, mit jelentett az a „misztikus teológia”, amelyet Simeon szembeszegezett a metropolita által képviselt iskolateológiával. Mint az előző részben említettem, Simeon szerint csak az nevezhető teológusnak, aki az Istent közvetlenül látja, az Istent látni pedig annyit tesz, mint látni azt a dicsőséget, amelyről János evangélista mondja, hogy „láttuk az ő dicsőségét mint az Atyától jött Egyszülött dicsőségét, aki teljes kegyelemmel és igazsággal”. Ezt a dicsőséget viszont világosságként lehet meglátni úgy, ahogyan az a Krisztus arcán fénylett, amikor a kiválasztott három tanítvány szeme előtt átváltozott a Tábor hegyén. Pontosan ez az élmény, a tábor-hegyi Színeváltozás élménye, amelyet Simeon szorosán összeköt a János-evangélium prológosában szereplő, „a sötétségben ragyogó fényvel”, a simeoni misztikus teológia központi eseménye: az Isten, akinek arcát Mózes nem láthatta a Sinai hegyén, most transzcendens fényként nyilatkoztatja ki és teszi láthatóvá magát a keresztények számára az isteni dicsőségében ragyogó Jézus Krisztus emberi arcán.² Ez az élmény akkor lehetséges, ha a keresztény, ahogyan Szent Pál mondja, „halálra adta minden földi tagját”, vagyis a szenvedélyes bűnököt,³ és így eljutott a „szenvedélytelenség” vagy „szenvtelenség” állapotához.

Ez utóbbi fogalom alighanem különösen cseng a magyar, és egyáltalán a latin kereszténység hagyományán nevelkedett olvasó fülében. A „szenvtelenség” (*apatheia*) a mi nyelvhasználatunkban azt az embert jellemzi, aki rezzenéstelen arccal néz a világba, és nem árulja el érzelmeit. A sztoikus filozófusoknál, akiktől a fogalom ered, az egykedvűség és a rendíthetetlenség jelentését öltötte magára. A keleti keresztény hagyományban viszont a sztoikus fogalom jelentésváltozáson ment át, s annak az állapotnak megjelölésére használták, ahova az aszkéta a parancsolatok teljesítése által jut el, hogy megnyíljk az imádságnak. Az imádság viszont az isteni szerelem szenvedélyes állapota — így nyitja meg a földi szenvedélyektől való mentesség a mennyei szenvedély és szerelem útját. A fogalom egyébként valószínűleg azért ismeretlen a latin hagyományban, mert annak idején Szent Jero-

hez); Zsolt 4,7: „Megjelöltetett mirajtunk a te orcád világossága, Urunk”; Mt 17,2: „Átváltozott előttük, és arca úgy fénylett, mint a nap” (Jézus tábor-hegyi színeváltozásakor); Jn 1,14: „És láttuk az ő dicsőségét mint az Atyától jött Egyszülött dicsőségét, aki teljes kegyelemmel és igazsággal” (alighanem ez szintén a Színeváltozásra vonatkozik); 2Kor 4,6: „Mert az Isten, aki mondotta: 'a sötétségből ragyogjon fel a világosság', ő ragyogott fel a mi szívünkben az Isten dicsősége ismeretének megvilágosítására Jézus Krisztus arcán.”³Vö. 2Kor 4,10: „Örökké Krisztus halálraváltságát hordozzuk a testünkben, hogy Jézus élete is megnyilvánuljon a testünkben”; Kol 3,5: „Adjátok tehát halálra földi tagjaitokat: a paráznaságot, a tisztátalanságot, a szenvedélyt, a rossz vágyakozást, meg a kapzsiságot, amely bálványimádás.”⁴Ezt a kérdést bővebben tárgyaltam *Az Isten fel-foghatatlansága és leereszkedése* című könyvemben (Atlantisz, Budapest, 1999), vö. első sorban 137–139.

mos, aki találkozott vele és ismerte, felháborodottan kelt ki ez ellen a tanítás ellen, és azt eretnekségként bélyegezte meg. Az ő nyomán a nyugati spirituális szerzők a későbbiekben is kerültek a szenvtelenség fogalmának használatát. Hasonlóképpen a tábor-hegyi Színeváltozás teológiai jelentősége is ismeretlen maradt a latin hagyományban, mégpedig Szent Agoston tanítása miatt, aki tagadta a közvetlen istenlátás lehetőségét, és a bibliai ki nyilatkoztatásokat, így a színeváltozott Krisztus arcán ragyogó fényt is, az isteni jelenlétre közvetetten utaló jelekként értelmezte.⁴

Simeon tehát a közvetlen, fényként való istenlátás teológiáját tanítja, számára az egyetlen igazi bölcsesség személyes természetű: ez a Krisztus, az Atya Bölcsessége, szemben a „bölcsek bölcsességével”, amelyet az Isten elvetett és bolonddá tett, azoknak a teológusoknak a tanításával, akik mellüket teleszívva pöffeszkednek csodálóik körében. Az így szemlélt Szentháromság teológiája a misztikus döbbenettől áthatott képekben fejezhető ki, mint amilyen a XII. himnuszban a hármas-egy fény vagy „az egyetlen arc” képe, amelyben két „gyönyörű szem csillog”: az arc az Atya, és szemei a Fiú és a Lélek. Ezekkel a képekkel szemben István metropolita kérdése, amellyel Simeont csapdába akarta csalni: „hogyan választod el az Atyát a Fiútól, valóságosan vagy csak gondolatban”, tökéletes értelmetlenség, és választ sem érdemel. Simeon tanítása szerint a teológiának nem logikusnak kell lennie, hanem hitelesnek.

Akárcsak az előző alkalommal, a jobb megértés kedvéért a jegyzetekben idéztem azokat a szentírási verseket, amelyekre Simeon a himnuszokban utal. Az ószövetségi helyek fordítása a *Hetvenek* (Szeptuaginta) szövegét követi, kivéve Dániel könyvét, amelynek inkább Theodotion-féle fordítását használta az egyház általában, és Simeon is.

A fordítások a következő kiadás alapján készültek: Syméon le Nouveau Théologien: *Hymnes* I-III, kiadta Johannes Koder, Sources Chrésiennes 156, 174, 196 (Cerf, Paris, 1969, 1971, 1973). A IX. és XII. himnusz görög szövege az első, a XX. himnuszé a második kötetben található.

Errata. Sajnos az előző számban közölt szövegbe néhány sajtóhiba csúszott. Ezek a következőképpen korrigálандók:

402. oldal 1. jegyzet: *spatharokubikulariosz* helyett *spatharokuvikulariosz*, *spathé* helyett *spathi* olvasandó, az írásban követett fonetikus átírási elvnek megfelelően.

403. oldal 6. jegyzet: *XI. himnuszát* helyett *XII. himnuszát* olvasandó.